

Ijjas Antal, Szentek élete, 2 kötet, Ecclesia, Budapest, 1968, 414 és 418 lap.

Ijjas Antal, a kiváló egyháztörténész és író rövid tanulmányokban visszaidézi a különböző korokban élt szentek világát, felvillantja előttünk az ismertebb szentek arcélét: életre kelti őket és aktualizálja üzenetüket. A szerző Előszavában próbálja meghatározni könyve műfaját és célját: „Ennek a könyvnek nem az célja, hogy a szentek életét „csodátlanítsa”, hanem hogy a legendáktól, mint idejétmúlt irodalmi eszközöktől megszabadítva tárgyalja. Tehát mintegy „legendátlanítsa” őket. A mai kor embere a valósággra kíváncsi, és nem lehet eléggé dicsérni érdeklődésének ezt az irányát. Azt viszont nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy a szentek életében bizonyos mértékig természetesek a csodák . . .” (I, 7) Később pedig ezt olvassuk: „E sorok írója ismeri és hiszi az Egyház által a szentekről elismert csodákat; hogy nem minden szentnél sorolta föl őket, annak e könyv célja volt az oka. Mindenekelőtt a követhető vonásaikban akarta ismertetni a szentek egyéniségét és történetüket. Követve a már Nyugaton is érvényre jutott és alkalmazott hagiográfiát . . . A hagiológus egyrészt tudományos és kritikai munkát végez, másrészt szépíró. Mégpedig ez utóbbit nemcsak tollával. Nem lehet elképzelni egy mégoly tudományos szakszerűségű és szárazságú életrajzt, amely ki tudná zárni az intuíciót. Azt, hogy az író ne a hősebe magát beleélve mondja el az eseményeket. A tudományos és az írói igény itt egymást támogatják. Minél teljesebbek, annál kevésbé lehet köztük ellentét”. (I, 8-9)

A két kötetben mintegy kétszázötven életrajzt találunk. A szerző a legjobb forrásokat használta fel. Különös gonddal és szeretettel ír a magyar szentekről. A mű egyik fő érdeme, hogy a szentek élete kapcsán megelevenedik a közel kétezer éves egyháztörténet. Egyes esetekben hasznos „kitérők” egészíti ki a tárgyalt szent életét. Így pl. Szent Ambrusról írva tudomást szerzünk Nagy Tibornak a pannoniai arianizmussal kapcsolatos kutatásairól; Szent Tamás kapcsán a tomizmusról, Keresztes Szent Jánosnál a Kármel eredetéről stb. találunk jegyzeteket. Néha a költői fantáziának is teret enged a szerző: pl. amikor kedvelt szentjéről, Asszisi Szent Ferencről ír, egy kis novellává kerekíti ki egyik umbriai élményét. Természetesen, a két kötet nem ölelheti fel az egyháztörténelem valamennyi szentjének életét. A szerzőnek válogatnia kellett. Gyakorlati okokból arra törekedett, hogy az egyházi év aránylag sok napjáról szerepeljen egy-egy szent. (A II. kötet végén található mutatók lehetővé teszik, hogy a liturgikus naptár szerint olvassuk a könyvet.)

De térjünk most vissza a könyv műfajára és módszerére. Néhány szűrőpróba kapcsán tegyünk pár bíráló megjegyzést is. Szerintünk leginkább vitatható az Újszövetség világához tartozó „ötven arcképvázlat”. Ma már az exegéták egyetértének abban, hogy az evangélisták nem akartak „Jézus-életrajzt” írni. Mégkevésbé lehet megírni az Újszövetség alapján az Előfutár, Mária és József vagy az apostolok életrajzát. Talán az egy Szent Pál képez kivételt. Igaz, a szerző csak „arcképvázlatról” beszél: tehát ezzel jelezni akarja, hogy itt sajátos műfajról van szó. Mégis, nemcsak a napkeleti bölcsék „igaz történetét” fogadja fenntartással a történész, hanem még a Szűz Mária-ról és a Szent József-ről szóló lapokon is észreveszi azt a „költői beleélést”, amelyről egyébként a szerző maga beszélt a bevezetőben. A mai exegéták (gondolok itt a jezsuita Xavier Léon-Dufour Études d'Évangiles c. tanulmánygyűjteményére és René Laurentin abbé Luc I-II c. munkájára) kimutatták, hogy az evangéliumok „előtörténete”, Máté első és Lukács első két fejezete, egészen sajátos műfaj alkot. Pl. A Magnificat énekét a Királyok első könyvében található Anna éneke és az ószövetségi könyvek (főleg a zoltárok) számos verse inspirálta. Kétségkívül Lukács szerkesztéséről van szó. A „modern biblikum” fényében tehát nem egészen helytálló Ijjas szavai, aki a Magnificat ószövetségi reminiscenciáira utalva ezeket írja: „Újra és újra elolvassa az ember s nem győz csodálkozni afölött, hogy egy tizenöc évés lánynak mekkora nemcsak a szentírási tájékozottsága, de kivülről való szövegutadása is. Ezt az írástudókéval versenyző szövegutadást nem szerezhette másként, mint úgy, hogy a legkorábbi gyermekévei óta valósággal élt ebben az írott szövegben . . . A

máshonnet vett szövegrészek csodálatos mélységgel fejezik ki legszemélyesebb élményeit és egyúttal újjáéled bennük a népének adott prófétai géniusz". (I, 69) Hasonlóképpen bírálhatnánk az első kötet első harmadának több lapját.

A vértanúk korának szentjeit szerencsésen legendátlanitotta Ijjas. A középkortól kezdve egyre megbízhatóbb forrásokra támaszkodhat a korrajz. A szerző kiváló történetíró: néhány vonással felidézi a kor levegőjét, a legfontosabb egyháztörténeti eseményeket; szinte kortársainknak érezzük az egyházatyákat, szerzeteseket, rendalapítókat, szent asszonyokat. Természetesen, a szerző nagyobb gonddal és beleéléssel ír kedvelt szentjeiről. Most még két szűrőpróba az újabkori szentekről szóló résznél. Loyolai Szent Ignác alakját az újabb irodalom alapján másképp ismerjük, mint ahogyan Ijjas (főleg a voluntarista aszkétikájáról híres P. Lindworskyra hivatkozva) bemutatja. Igaz, a jezsuita rend alapítója az akarat hőse volt, de ugyanakkor misztikus is. Ijjas nem említi Ignác Naplóját (elsősorban ez tanuskodik misztikus élményeiről), csupán a tollbamondott Visszaemlékezésekre („A zarándok elbeszélése”) hivatkozik. Nem csoda, ha a jezsuita lelkiségről is egyoldalú képet fest. (Bár maguk a jezsuiták is néha így értelmezték Mesterüket. — Egy másik jellegzetes példa: Lisieux-i Szent Teréz. Kis Teréz alakját másképpen látjuk azóta, hogy a megcsontkított és retusált „Egy lélek története” helyett ismerjük eredeti életrajzi írásait. Ma a kéziratok füzetek facsimiléit is kezünkbe vehetjük, sőt a Terézről készült fényképeket is. Ijjas lényegében a hagyományos „Kis Út” Terézkéjét mutatja be, az önletrajzi naplókat (Manuscrits autobiographiques) nem tanulmányozza. Azt megemlíti, hogy a könyvet „csupa szeretetből, testvéri retusoknak vetették alá”. De azt nem hangsúlyozza, hogy az elhagyások és retusálások letompították Teréz egyéniségének néhány lényeges vonását. Pl. csak az eredeti kéziratokból tudtuk meg, hogy Teréz élete végén több mint egy évig szörnyű lelki sötétségben élt, a hitelenség kísértéseivel küzdött és — ahogy maga mondta — a bűnösök asztalánál ült”. Mennyire közel érzi magát ehhez a Terézhez a hit és a hitelenség között vergődő modern ember! Természetesen, a „kis út” evangéliumi lelkisége is Teréz lelki fizionómiájához tartozik.

E néhány bíráló megjegyzés nem akarja kétségbevonni Ijjas Antal szép munkájának értékeit. Ma az általános kontesztálás korában valahogyan a szentek tisztelete is kérdéseessé lett. Pedig a szent Egyház egyik lényeges ismertető jegyéről tanuskodnak az Isten- és az emberszeretet hősei. A szentek népszerűtlenségének egyik oka talán az, hogy egy letűnt kor mentalitásán keresztül, a legendák dicsfényétől övezve mutatták be alakjukat. Ijjas könyve emberközelve hozta őket és szerencsésen aktualizálta örök üzenetüket.

Szabó Ferenc